

Udvidet replik til Hans M.S. Christensen kritik i kronikken ”En utryg undersøgelse”.

Af Tallat Shakoor, projektleder på undersøgelsen ”Tryghed blandt unge nydanskere”

Følgende notat er en udvidet replik til chefkonsulent Hans M.S. Christensens kronik ”En utryg undersøgelse”. En kort replik af direktør Gurli Martinussen og undertegnede til Hans M.S. Christensen blev publiceret i Politiken d. 27.3.2008. Følgende notat forholder sig til 17 af chefkonsulent Hans M.S. Christensens mange anklager og kritikpunkter i hans kronik ”En utryg undersøgelse”, publiceret i dagbladet Politiken d. 13. 3. 2008.

Tilbagevisningen fokuserer på konkrete kritikpunkter af undersøgelsens resultater, analyse og metode. En del af Christensens kritikpunkter i ”En utryg undersøgelse” har et indvandrerpolitisk tilsnit, dvs. de er præget af Christensens egne holdninger og værdier. Disse anklagepunkter er ikke berørt i denne tilbagevisning. Hans M.S. Christensen anklager er markeret med kursiv. Mine svar er umarkeret.

”Undersøgelsen, der har været et par år undervejs og har kostet adskillige millioner kroner hvoraf Trygfonden har betalt 2,2 millioner kroner”

Svar: Undersøgelsen har kostet 2,2 millioner kroner og ikke adskillige millioner kroner.

”Undersøgelsens resultater og konklusioner blev 17. november 2007 formidlet her i Politiken i Kronikken ’Ud af andedammen’ skrevet af Gurli Martinussen og Tallat Shakoor (M&S), hhv. direktør for Trygfonden og leder af undersøgelsen for CeFU.”

Svar: Undersøgelsens samlede resultater blev ikke formidlet i kronikken. At vi valgte at fokusere på én af undersøgelsens mere kontroversielle konklusioner som tema i et debatterende forum, kan overhovedet ikke ses som en præsentation af undersøgelsen i sin helhed. Vi valgte at fokusere på et aspekt af undersøgelsens resultater, som vi mente var betydningsfuldt og som vi mente kunne skabe debat.

Undersøgelsen er bredt anlagt og omhandler mange facetter af de unges nydanskere ungdomsliv. Som det fremgår af undersøgelsens indholdsfortegnelse behandler undersøgelsen for størstepartens vedkommende også andre facetter af de unges liv. Ud af undersøgelsens 11 kapitler bruges der adskillige kapitler på at beskrive og analysere familieforhold, bolig-, uddannelses-, og fritidsforhold, omgangskreds, religion, sprog, de unges oplevelse af at leve i et risikosamfund, de unges drømme om fremtiden m.m.

Størstedelen af disse facetter blev ikke nævnt i kronikken ”Ud af andedammen”, som blev bragt i Politiken. d. 19.11.2007.

”Jeg var derfor nødt til at rekvirere den 133 sider store undersøgelsesrapport ’Tryghed blandt unge nydanskere’ for at få svaret. På side 39 fandt jeg det: kun 2-3 procent. Jeg skriver det igen: Kun to til tre procent – er meget utrygge! Generelt er de unge nydanskere ganske trygge. Hele 60 procent svarer, de er meget trygge! ”

Svar: I udgangspunktet kan vi konstatere at unge nydanskere i vores undersøgelse beskriver sig selv som generelt trygge, men når vi kigger nærmere på sagen kan vi se at der bestemt ikke betyder at de

lever uden bekymringer og oplevelser af utryghed i hverdagen. Derfor har vi sammenlignet et udsnit af populationen i vores undersøgelse med unge med etnisk dansk baggrund i samme aldersgruppe. Vores undersøgelse peger bl.a. på at unge nydanskere mellem 15 og 20 år er væsentligt mere bekymrede end gammeldanske unge i samme aldersgruppe, som svarede på de samme spørgsmål i en tidligere undersøgelse.

Eksempelvis kan vi se at undersøgelsens unge nydanskere er meget bekymrede for at ende uden uddannelse (over 50 pct.) i forhold til gammeldanske unge hvor det er en mindre udbredt bekymring (mindre end 25 pct.). Et andet eksempel er hvorledes undersøgelsens unge bekymrer sig over potentielle konflikter med forældre (over 50 pct.), hvor bekymringerne blandt gammeldanskerne overfor samme spørgsmål "kun" fylder ca. 30 pct..

Man kan altså ikke drage endelige konklusioner ang. oplevelse af tryghed på grundlag af et enkelt spørgsmål. Og det gør vi på intet tidspunkt. Hverken i vores debatindlæg i Politikens kronik eller i selve undersøgelsen. Det er netop pointen. At udføre en undersøgelse af unge nydanskere tryghed er en metodisk og analytisk udfordring, som kræver en bred vifte af spørgsmål og analytiske tilgange. Man ikke kan nøjes med bede respondenterne om at beskrive deres psykologiske sindstilstand, uden at følge det op med efterfølgende mere dybdegående spørgsmål. Undersøgelsen er derfor designet således at det er muligt at stille spørgsmål til de unges tryghed og utryghed på flere niveauer og indenfor flere temaer. Spørger man generelt om folk er trygge eller oplever sig selv som diskriminerede, så er der ganske mange, der erklærer sig trygge og få som erklærer sig utrygge. Hvis man spørger mere konkret ind til forskellige bekymringer og oplevelser, så viser det sig ikke overraskende at de fleste har mere nuancerede erfaringer. Det er undersøgelsens ærinde at spørge ind til unge nydanskere tryghed på flere forskellige måder.

Undersøgelsen og den delvise præsentation af enkle af konklusionerne i kronikken peger ikke udelukkende på negative forhold. Vi peger også på mange positive forhold i de unges tilværelse i Danmark. Eksempelvis påvises det i undersøgelsen at deltagerne i vores undersøgelse generelt set bærer rundt på en god portion selvtillid, handlekraft, fleksibilitet og nysgerrighed. Eller at de ikke er markant mere bekymrede for forurening, terrorangreb, hullet i ozonlaget m.m. end så mange andre unge. Desuden kan vi tilføje at undersøgelsens unge for flertallets vedkommende ønsker at få 1-3 børn (ca. 61 pct.), leve i en kernefamilie (ca. 77 pct.) og ønsker en almindelig folkeskole for deres børn (ca. 59 pct.). Det mener vi er et positivt billede af de unge, og et billede som lover godt for fremtiden.

"Samlet set må jeg konkludere, at materialet, herunder ikke mindst formidlingsdelen, er dybt problematisk. Der er tale om, hvad der forekommer at være bevidst og systematisk uredelighed."

Svar: Vi mener ikke at undersøgelsens resultater kan beskyldes for at være videnskabeligt uredelige, med henvisning til Udvalgene vedr. videnskabelig uredeligheds definition på videnskabelig uredelighed. Vi mener ikke at vi i undersøgelsen har udvist hverken "forsætlig eller grov uagtsom adfærd i form af forfalskning, plagiering, fortielse eller lignende, der indebærer en utilbørlig vildledning om egen videnskabelig indsats og/eller videnskabelige resultater".

At vi i kronikken har valgt at fremhæve en opsigtsvækkende pointe (de unges udlængsel og ønsker om at forlade Danmark) i vores kronik "Ud af andedammen" på baggrund af undersøgelsen, kan ikke lægges undersøgelsens teoretiske og metodiske fundament til last. Det teoretiske og metodiske fundament redegøres der for i et af rapportens afsluttende kapitler.

"Vigtige resultater bliver fortiet og/eller fordrejet. Det påstås, at datamaterialet viser én ting, mens det i virkeligheden viser det stik modsatte. Der tolkes ensidigt på delresultaterne, selv om de er usikre og peger i forskellige retninger. Undersøgelsen er ikke repræsentativ, spørgsmålene er

ledende osv. I det efterfølgende må jeg af pladshensyn nøjes med at give nogle få eksempler på det:
”

- *”For der er ikke tale om nydanskere generelt, men kun om nydanskere med oprindelse i muslimske lande.”*

Svar: Der gøres i undersøgelsen ingen steder gældende at undersøgelsen taler på vegne af den samlede gruppe af unge nydanskere, som beskriver unge indvandrere og efterkommere fra vestlige og ikke-vestlige lande. Dette gøres klart i både indledningen og i konklusionen af undersøgelsen (s. 25 og s. 129). Undersøgelsen omhandler unge nydanskere med etnisk baggrund i Pakistan, Tyrkiet, Somalia, Irak, Eksjugoslavien og unge som beskriver sig selv som etniske palæstinensere. Disse lande/områder har store muslimske grupperinger. Størstedelen af de migranter som er ankommet fra disse lande til Danmark (bortset fra det tidligere Eksjugoslavien) er muslimer.

- *”Derudover er der bl.a. en meget skæv aldersfordeling.”*

Svar: Undersøgelsen hævder ikke repræsentativitet, og gør det flere steder klart at hovedvægten af undersøgelsens deltagere ligger i gruppen 15 til 19 år (s. 27, 67, 78), og konkluderer på dette grundlag at en del af de unges besvarelser skal tolkes i lyset af deres unge alder.

- *”I en enkelt sætning i rapporten (side 25) erkendes det, at undersøgelsen ikke er repræsentativ, men det er, som om det er ’glemt’ i resten af rapporten og i Kroniken. I hvert fald foretages der konklusioner og generaliseringer, som om den var repræsentativ.”*

Svar: Vi må igen understrege at undersøgelsen aldrig har hævdet repræsentativitet. Og det bliver ikke glemt i undersøgelsen. Tværtimod gør vi det klart for læseren at resultaterne vedrører undersøgelsens unge (det nævnes 59 gange i rapporten). Af læsetekniske hensyn har vi valgt ikke at indlede alle resultater med en påmindelse om at rapporten ikke er repræsentativ, men at understrege at der er tale om de unge som deltager i undersøgelsen. Undersøgelsen søger primært unge som er under eller umiddelbart færdige med et uddannelsesforløb. I den debatterende ånd som en kronik repræsenterer, fremføres det som en polemisk pointe at de unge nydanskere er en værdifuld ressource i det danske samfund.

- *”Det største problem mht. manglende repræsentativitet er, at de unge, der indgår i undersøgelsen, ikke er udvalgt tilfældigt, men nærmest er håndplukket. Det er tilsyneladende sket ud fra et kriterium om, at de unge, der deltager, skal være velfungerende og ressourcestærke.”*

Svar: Undersøgelsen specifikke fokus var at undersøge velfungerende og ressourcestærke unge, hvorfor netop kriteriet om geografisk og socioøkonomisk repræsentativitet blev tilsidesat. Langt de fleste besvarelser er opnået ved direkte målrettet kontakt og det helt stor flertal er interviewet via deres uddannelsesinstitution. Sigtet var som nævnt at få fat i gruppen af velfungerende unge, altså ikke en repræsentativ undersøgelse i klassisk forstand, men et ganske

bestemt udvalg, for at belyse en ganske bestemt problemstilling. Det er en meget stor undersøgelse med rigtig mange respondenter i forhold til mange andre undersøgelser indenfor samme population, hvilket giver den en god udsagnskraft.

- *”Så når der overraskende kan fortælles, at de unge muslimske nydanskere faktisk er velfungerende og ressourcestærke, så skyldes det kun, at det er lige netop den gruppe, man har spurgt! Det er selvopfyldende, og svarene er dermed nærmest givet på forhånd.”*

Svar: Eftersom vi ikke hævder repræsentativitet i undersøgelsen er det muligt for os at fokusere på en enkelt socioøkonomisk kategori, om vi så må sige. Dette er ikke i sig selv problematisk, når man blot ikke hævder at kunne generalisere på vegne af resultaterne og ud til populationen af unge nydanskere mellem 15 og 29 i Danmark. Det gør vi ikke. At vi i kronikken ”Ud af Andedammen” gør opmærksom på det forhold at der rent faktisk findes unge nydanskere, som er velfungerende og ressourcestærke, så er det for at henlede opmærksomheden på et måske overset aspekt i synet på unge nydanskere i den danske integrationsdebat. Dette er en polemisk pointe i et debatindlæg.

- *”Ud over at nogle af deltagerne er blevet udvalgt på den uddannelsesinstitution, de går på, f.eks. et gymnasium, så er de også i vid udstrækning blevet udvalgt via bl.a. imamer, moskeer, af aktivister i muslimske ungdomsforeninger og via bl.a. Islamisk Trossamfund.”*

Svar: Vi har på intet tidspunkt ladet imamer, moskøer eller aktivister i muslimske ungdomsforeninger eller Islamisk Trossamfund udvælge vores respondenter eller informanter. Vi har bl.a. annonceret undersøgelsen i muslimske miljøer, igennem forskellige eksisterende kernepersoner, muslimske organisationer, hjemmesider og netværk. Derudover har vi også annonceret undersøgelsen igennem gymnasierektorer, skoleledere, direktører m.m. De unge som vi mødte i den sammenhæng, blev dernæst udvalgt ud fra deres alder og etniske tilhørsforhold.

”Der er med andre ord en udpræget religiøs-islamisk bias i udvælgelsen af deltagere til undersøgelsen.”

Svar: At der en overvægt af unge muslimer i undersøgelsen er ikke et problem, når undersøgelsen ikke hævder repræsentativitet. At størstedelen af undersøgelsens unge beskriver sig selv som muslimer lægges der i undersøgelsen ikke skjul på (s. 33). Næsten alle undersøgelsens deltagere er muslimer (96 pct.). De resterende fordeler sig med 2 pct. kristne, 1 pct. ateister og 1 pct. andet. Blandt muslimerne oplyser 89 pct., at de er sunnimuslimer, og 10 pct., at de er shiamuslimer. Samtidig er undersøgelsens unge en gruppe unge, som er i gang med (næsten 90 pct. af undersøgelsens deltagere), og da vi har valgt at fokusere på velfungerende unge mellem 15 og 29 fra de seks større etniske grupperinger i Danmark, må vi konstatere at de unge både går op i deres uddannelse og i deres religion. At religionen har fået en genkomst i det offentlige rum er ikke en nyhed. Det gælder ikke blot for unge med ikke-vestlig etnisk baggrund, men også for danske unge. I modsætning til i moderniteten, hvor religionen blev trængt tilbage i det offentlige rum og ind i det

private (sekularisering), har de sidste årtier af det 20. århundrede været præget af religionens genkomst i det offentlige rum, om end i en ny form (postsekularisering).

”Jeg giver nedenfor eksempler på behandlingen af to centrale spørgsmål i undersøgelsen:

- *I Kronikken skriver M&S, at »de unge nydanskere føler sig uønskede og oplever sig i særlig grad ekskluderet gennem racisme, diskrimination og islamofobi. Over 40 procent af nydanskerne har oplevet, at de følte sig dårligt behandlet på grund af deres religion, 30 procent pga. hudfarve og lidt færre pga. deres navn«. Tallene kan man genfinde i rapportens diagrammer side 44 og side 95 under overskriften 'Oplevet diskrimination'. Spørgsmålet, der gav disse svar, lyder: Jeg har selv oplevet, at jeg følte mig dårligt behandlet på grund af ... (gerne flere svar). (1) Mit køn (2) Min religion (3) Min hudfarve (4) Mit sprog (5) Mit tøj (6) Mit navn (7) Jeg har ikke oplevet noget lignende. Her skal man bl.a. lægge mærke til, at der ikke også stilles spørgsmål i retning af 'Har du behandlet andre dårligt på grund af ...?', som kunne give et mere nuanceret billede. Der spørges udelukkende til, hvorvidt de unge muslimer er blevet behandlet dårligt (af danskerne), og ikke, om de selv behandler andre (danskere) dårligt. ”*

Svar: Det er de unges forståelsesramme af diskrimination og racisme, som er vigtig (s. 94 og s. 95). Det kan konstateres, at over halvdelen af undersøgelsens nydanske unge er meget optaget af racisme og over 40 pct. af undersøgelsens unge er meget optaget af islamofobi. Mht. oplevelser af diskrimination er der blandt de adspurgte unge ca. 40 pct. som mener at have oplevet diskrimination pga. religion, over 30 pct. pga. hudfarve, ca. 16 pct. pga. sprog. Ca. 38 pct. har ingen oplevelser af diskrimination.

Det er vigtigt at påpege, at følelsen af at være diskrimineret kan være lige så betydningsfuld som erfaringen med diskrimination. Ikke desto mindre tager vi forbehold for de unges oplevelser af diskrimination, og betegner de unges beskrivelser som en slags retorik. ”Selvom en sådan strategi ikke nødvendigvis fører til, at unge nydanskere forlader Danmark for at bosætte sig andre steder, kan retorikken opleves som en social strategi imod diskrimination og/eller manglende anerkendelse fra det danske majoritetssamfund. S. 115). Det kan vi se, hvis vi vender vi os mod interviewundersøgelsen, hvor vi har valgt at spørge direkte til oplevelser af diskrimination. Her fremgår det klart, at mange af undersøgelsens unge tolker mindre nederlag og udfordringer ind i en forforståelse af, at de bliver udsat for diskrimination på grund af deres hudfarve, religion eller navn. De unges erfaringer bunder ikke nødvendigvis i oplevelser af diskrimination, som har eller havde et racistisk formål. Indenfor denne fortolkningsramme er det interessant at henholdsvis 40 pct. og 30 pct. af undersøgelsens unge mener at have oplevet forskelsbehandling pga. deres religiøse tilhørsforhold og hudfarve. Tværtimod betyder det, at de unge oplever diskrimination som et vilkår i forhold til det at være ung med en anden etnisk baggrund end dansk.

At vi ikke har undersøgt de unges egen diskriminatoriske adfærd kan muligvis opfattes som en mangel, men at foretage en bred undersøgelse kræver nogle hårde, men nødvendige fravalg. Vi ser Christensens efterlysning af en undersøgelse af diskriminatorisk adfærd blandt unge nydanskere som en generel opfordring.

- ”Interessant nok stilles der et lignende spørgsmål, men der spørges på en anden måde, og svarene bliver anderledes. Spørgsmålet lyder: Oplever du, at du har det svært med danskere? Svarmulighederne er (1) Ja (2) Nej (3) Ved ikke. Her svarer kun 17 procent ja. Dvs. 83 procent svarer ikke, at de har det svært med danskerne. Selv om det er et meget centralt resultat, så nævner M&S det ikke med ét ord i Kroniken. I rapporten, der ellers illustrerer alle væsentlige resultater med diagrammer (der er ca. 60 i alt), har man ikke fundet det umagen værd at illustrere dette resultat. Til gengæld viser man et diagram med fordelingen af svar kun fra dem, der svarer: Ja, jeg har oplevet at have det svært med danskerne, selv om det kun er 17 procent. Spørgsmålet lyder: Hvis ja, hvorfor? Svarmulighederne er: (1) De kigger mærkeligt på mig (2) De respekterer ikke min religion/kultur (3) Danskere drikker for meget (4) Danskere har et mærkeligt forhold til religion (5) Jeg føler mig ikke velkommen i Danmark (6) Andet. Der er kun omkring 11 procent, der svarer bekræftende på udsagnet Jeg føler mig ikke velkommen i Danmark. Dvs. 89 procent har ikke den oplevelse og må tværtimod siges at føle sig velkomne. Men M&S skriver nærmest ordret det modsatte i Kronikken: »De føler sig uønskede ...«. Det er jo lodret usandt.”

Svar: I forbindelse med hvorvidt de unge nydanskere har det svært med danskere, skriver vi på s. 43., at ”Det er kun 17 pct. af alle respondenterne, svarende til 204 personer, der oplever at de har det svært med danskerne...”. Christensen fremhæver at kun 11 pct. svarer at de føler sig uvelkomne i Danmark. Men disse 11 pct. er alene fundet blandt 17pct., der har først svaret bekræftende på et spørgsmål om de oplever at de har det svært med danskerne (hvilket i praksis også er en selvbebrejdelse – og man derfor må forvente et forholdsvis lavt svar). Vi valgte at illustrere hvorledes disse 17 pct. fordeler sig langs seks faktorer blandt mænd og kvinder, fordi det er interessant at se de kønsmæssige forskelle i oplevelse af forskelsbehandling. Og vores undersøgelse viser på linje med andre undersøgelser, at det er de unge nydanske mænd, som føler at de står for skud.

”En anden gennemgående og central medarbejder i undersøgelsen, Aiysha Abu Laban, har en baggrund inden for arkæologi!

Endvidere forekommer det mærkværdigt, at man lader Aiysha Abu Laban indgå som central aktør i udarbejdelsen af undersøgelsen. Ud over at Aiysha Abu Laban selv har markeret sig med kontroversielle islamiske udtalelser, er hun også datter af afdøde imam Abu Laban. Og man skal i den forbindelse være opmærksom på, at undersøgelsen blev igangsat i begyndelsen af 2006, da Muhammedkrisen var på sit højeste med bl.a. afbrændinger af danske ambassader, efter at danske imamer, herunder imam Abu Laban, havde oppisket en hadsk stemning mod Danmark.

Det siger sig selv, at det ikke kan undgå at have en stærk indflydelse på, hvem der vælger at svare, og hvordan der bliver svaret, når en i indvandrer kredse så kendt og kontroversiel person som imam Abu Labans datter i tørklæde kommer ud og uddeler og indsamler spørgeskemaer og foretager interview. Der burde have været overvejelser om habilitet og etik, som havde gjort, at man ansatte en anden end netop lige hende til lige netop denne undersøgelse. ”

Svar: Aiysha har været ansat som studentermedarbejder og har således spillet en mindre rolle i projektet, og hendes arbejde blevet udsat for den samme vurdering og kritik som alle andre medarbejderen. Projektet har involveret omkring 10 medarbejdere, som har haft forskellige roller som transkriptører, interviewere, m.m.

”Men når det hævdes, at de unge muslimer ønsker at flytte væk pga. monokulturen, så passer det ikke. Hovedparten af dem, der angiver, at de kunne tænke sig at flytte, vil faktisk flytte til lande med en udpræget monokultur – ikke dansk monokultur, men islamisk monokultur: ca. 27 procent angiver ønske om at flytte til forældrenes muslimske hjemland eller et andet muslimsk land. Kun ca. 20 procent angiver ønske om at flytte til et andet vestligt land. Det er i øvrigt værd at bemærke, at de unge nydanskere i spørgeskemaet ikke bliver spurgt om, hvorfor de ønsker at flytte.”

Svar: For at starte med det sidste først. De unge i undersøgelsen er faktisk blevet spurgt om i hvilken sammenhæng de ønsker at forlade landet. De unge er blevet stillet udsagnet: 'Jeg håber at komme til at arbejde eller studere i udlandet i en længere periode'. Til dette udsagn har 56 pct. tilsluttet sig. Det vil sige, at der kan være tale om, at den enkelte unge forestiller sig at rejse til udlandet i en periode, for eksempel for at studere eller arbejde, med eller uden familie I undersøgelsens interviewdel redegør informanterne for flere tilgange til forestillingen om en rejse til udlandet i uddannelses- eller erhvervsøjemed. Blandt nogle unge er ønsket om en uddannelse i udlandet et klart mål, men også et mål for fremtiden som de unge føler sig forpligtede på at diskutere med deres forældre først. Denne forhandling med forældrene om et fremtidigt uddannelsesforløb i udlandet har, ligesom valget af en fremtidig partner, karakter af en forhandling, som skal overvejes grundigt af den enkelte unge. (s. 113). Det er unge, for hvem det at bo i Danmark ikke er en nedarvet selvfølge, hvilket også kommer til udtryk i deres besvarelser. Det er dog 53 pct. af alle respondenter, der ikke ønsker at flytte ud af landet, og de, der er interesserede i det, har vidt forskellige mål for øje. Blandt de mindre religiøse er det helt tydeligt et andet vestligt land, der trækker, imens ingen af dem vil til et andet muslimsk land.

”Ydermere, der er ikke noget i praksis, der tyder på, at de flytter. Tværtimod. Ingen af de statistikker, jeg har set, viser nogen nævneværdig genudvandring af muslimske nydanskere. Statistikkerne viser snarere, at når de først er kommet til Danmark, så flytter de ikke igen!”

Svar: Det er netop en pointe at de unge højst sandsynligt ikke vil gøre alvor af truslerne, men at de i talesætter en kritik af det danske samfund igennem en trussel om at forlade landet. Dette er fremhævet i både kronikken: *”derfor skal drømmene om at udvandre ses som en politisk protest mere end en konkret plan”* og i undersøgelsen(s. 116).

Tallat Shakoore,
Center for Ungdomsforskning,
28.03.2008.